

KOMORNI CIKEL 2013/2014, 2. ABONMAJSKI KONCERT

Ponedeljek, 2. december 2013, ob 19.30, dvorana Union, Maribor

KVARTET KELEMEN

Barnabás Kelemen, violina; Gábor Homoki, violina;
Katalin Kokas, viola; Dóra Kokas, violončelo

www.nd-mb.si

Spored

Leo Weiner (1885–1960)

Godalni kvartet št. 3, op. 26 – »Pastorala, fantazija in fuga«

- I. Pastorala: Allegro amabile
- II. Fantazija: Poco adagio
- III. Fuga: Vivo e giocoso

Béla Bartók (1881–1945)

Godalni kvartet št. 5, Sz. 102

- I. Allegro
- II. Adagio molto
- III. Scherzo: alla bulgarese
- IV. Andante
- V. Finale: Allegro vivace

* * *

Ludwig van Beethoven (1770–1827)

Godalni kvartet št. 14 v cis-molu, op. 131

- I. Adagio ma non troppo e molto espressivo
- II. Allegro molto vivace
- III. Allegro moderato
- IV. Andante ma non troppo e molto cantabile
- V. Presto
- VI. Adagio quasi un poco andante
- VII. Allegro

Skladbi Lea Weinerja in Béle Bartóka predstavljata dva obraza madžarske glasbe prve polovice 20. stoletja: tradicionalnega in modernega. **Lea Weinerja** (1885–1960) so na začetku 20. stoletja večinoma obravnavali kot tipičnega čudežnega dečka in ni presenečenje, da je v prvem desetletju 20. stoletja zmagal na skoraj vseh pomembnih avstro-ogrskih glasbenih tekmovanjih. Kasneje je deloval kot profesor kompozicije in komorne glasbe na Glasbeni akademiji v Budimpešti, kjer je s svojim pedagoškim delom zaznamoval celo generacijo madžarskih glasbenikov, med katerimi gre izpostaviti znamenita dirigenta Antala Doratija in Geoga Soltija.

Weinerjev skladateljski vzpon je bil meteorski, kritiki pa so ga označevali za »madžarskega Mendelssohna«. Že takšna oznaka jasno pove, da je bil Weiner v turbulentnem 20. stoletju še vedno močno zavezan izrazni estetiki 19. stoletja – poleg Mendelssohna so ga namreč privlačili še Beethoven, Bizet in deloma Brahms. Weinerja bi tako lahko označili za romantičnega skladatelja, ki so mu bile večinoma tuje novosti sodobnikov, Stravinskega in Bartóka, osrednja značilnost njegove umetnosti pa je bila izčiščenost. Kljub zgle danosti v preteklost pa se je kasneje vendarle deloma odprl za folkloristične izkušnje svojih sonarodnjakov, Bartóka in Kodályja.

To je še posebej značilno za Weinerjevo tretje skladateljsko obdobje (1931–51), ko je večina del izrasla iz madžarskega ljudskega gradiva. To velja tudi za Weinerjev *Tretji godalni kvartet* iz leta 1938, v katerem skladatelj ostaja zavezan tonalnosti. Prvi stavek »Pastorala« je lahek in lirično prosojen, prva tema pa

močno spominja na ptičje petje. V drugem stavku se skladatelj ljudskemu izrazu bliža prek uporabe pentatonske lestvice, medtem ko finale prinaša nenavadno združitev: kot osnovo strogi fugi je Weiner izbral staro, živahno madžarsko ljudsko melodijo.

Béla Bartók ni samo osrednji madžarski skladatelj iz začetka 20. stoletja, temveč tudi osrednja figura v razvoju zahodnoevropske glasbe predzadnjega stoletja. Sprva se je zgledoval po R. Straussu, C. Debussyju in I. Stravinskemu, nato pa je vse bolj krivil in iskal svoj lasten glasbeni »jezik«, ki je nastajal na presečišču ekspresionistične izraznosti in neoklasicistične motorike. Toda najbolj odločno se je v zgodovino zapisal kot tisti skladatelj, ki je korenito spremenil odnos do ljudskega gradiva, ki so ga veliko uporabljali predvsem v 19. stoletju. Bartóku namreč ni več predstavljajo tujega, napol eksotičnega materiala, ki samo povečuje zanimivost, temveč osrednji glasbeni temelj, s katerim je bilo mogoče na začetku 20. stoletja preporočiti utrujeni glasbeni stavek. Bartók ljudske glasbe ni več potvarjal, niti ni uporabljal veliko izvirnega ljudskega gradiva, segel je globlje: tako zelo se je navzel značilnosti kmečke glasbe, da je bil sposoben celo sam komponirati v njenem idiomu.

Niz šestih kvartetov predstavlja skladateljeva osrednja dela, v katerih se najbolj zrcalita njegova kompozicijska in estetska rast ter hkrati spopad z žanrom z bogato dediščino. Leta 1934 se je Bartóku uresničila dolgoletna želja, da bi se končno lahko posvetil etnomuzikologiji. Zapustil je svojo učiteljsko mesto na Glasbeni akademiji in postal član Akademije znanosti, kjer je

vodil majhno skupino etnomuzikoloških raziskovalcev. Prav v času poudarjenega etnomuzikološkega dela pa je Bartók napisal tudi svoja najbolj dovršena dela, v katerih se je dokopal do posebne polimodalne kromatike (gre za izrabljanje različnih modusov, postavljenih na skupni izhodiščni ton) in v katerih je izkoriščal spoznanja iz svojega etnomuzikološkega dela, kar še najbolj odraža njegov poseben odnos do variacij.

Peti godalni kvartet je nastal prav leta 1934 po naročilu Elizabeth Sporgue-Collidge, tako kot *Četrtri* pa ima pet stavkov. Ti so na simetričen način razporejeni okoli centralnega scherza, ki utripa v značilnih ritmičnih bolgarske ljudske glasbe. Okoli njega sta nato razpostavljena še po dva počasna in hitra stavka. Že iz uvodnega stavka je mogoče razbrati, da Bartókova pozornost ne velja toliko kontrapunktu kakor harmonski prozornosti in jasnejši tonalni osrediščenosti, zaradi česar sodi *Peti kvartet* med skladateljeva najbolj komunikativna komorna dela. Takšno neposrednost razkriva že prvi stavek, v katerem je skladatelj jasno začrtal razliko med energično prvo temo in bolj v liričnost zagledano stransko tematiko. Lirika poganja tudi Adagio, v katerem se po eteričnem začetku razvije dialog zamaknjene nežnosti, ki ga samo na hitro prekine bolj razborit odsek. Scherzo odlikuje posebni robustni humor, medtem ko se Andante tematsko naslanja na svojega počasnega predhodnika. Posebnosti pa skriva tudi finale v sonatni obliki, v katerem se razkrije izvirna Bartókova variacijska igrivost. Za kratek interludij proti koncu stavka, ki nas spominja na banalno, popularno pesem, se izkaže, da je v resnici diatonična varianta močno kromatične teme, s katero se je kvar-

tet začel, s čimer Bartók idejo simetričnosti izpolnjuje tudi na nivoju tematskega gradiva.

S svojim poznim opusom – zadnjimi klavirskimi sonatami, *Slavnostno mašo* in predvsem serijo poznih godalnih kvartetov – je **Ludwig van Beethoven** segel močno čez svoje sodobnike in tako odločno nakazal smer, ki jo je glasba dosegla več kot pol stoletja kasneje z moderno in ekspresionizmom. To je bil sicer čas, v katerem je skladatelj zaradi svoje naglušnosti postajal socialno še bolj odtujen. Tudi zato ga je okolica sprejemala še težje, a vseeno brez resnih zadržkov: kljub temu, da dunajsko občinstvo z začetka 19. stoletja ni prav dobro razumelo skladateljevih najnovejših slogovnih premikov, je bilo vseeno prepričano, da je na delu »največji« mojster tonske umetnosti. Beethoven je v svojih zadnjih letih samo še bolj odločno stopil na pot emfatičnega poudarjanja glasbe kot umetnosti. Glasba ni več razvedrilo za visoko aristokracijo, glasbo je potrebno razumeti, pri čemer so v ospredju formalni premisleki, pomešani z globoko ekspresijo. Tako »pozni« Beethoven nalaga veliko dela predvsem poslušalcu, ki mora znati razbrati subtilno igro motivične poenotenosti, zna slediti formalnim preobratom podedovanih oblikovnih obrazcev in je kos navidezni fragmentarnosti in številnim močnim in abruptnim kontrastom v materialu in izrazu.

Beethoven v svojem *Kvartetu op. 131* obravnava podedovane norme zvrsti zelo svobodno, kar se kaže že na zunanji ravni v povečanem številu stavkov. Štirinajsti kvartet po vrsti je tako sestavljen kar iz sedmih stavkov. Zaporedje karakterni precej raznolikih stavkov, ki

se močno razlikujejo tudi v svoji dolžini (tretji stavek je dolg le kako minuto, variacijski Andante pa kar četrte ure), nas nekoliko spominja celo na starinsko suito, v Beethovnovem času pa se je gotovo zdelo na moč heterogeno. Toda kljub vsemu preveva celoten kvartet enotni duh in ta je povezan s številnimi kontrasti in konflikti, zaradi katerih je muzikolog Joseph Kerman v zvezi s *Kvartetom op. 131* govoril celo o shizofreniji. Široko razprostrta motivična mreža in vdori sprememb tempov ves čas krivijo teksturo glasbe. Brezobzirni konflikti, občutek fragmentarnosti, druženje popolnoma svobodnih form s striktnimi, preteklim zgodovinskimi obdobjem zavezanimi oblikami, najbolj pa postavljanje notranjega izraza pred zunanjo »klasi(cisti)čno« urejenostjo so glavne lastnosti kvarteta. Kako močno je skladatelj v tem času načel tradicionalno žanrsko in harmonsko substanco kaže že uvodni stavek, zasnovan kot fuga. Beethoven je namreč povezal strogo, arhaično, na videz objektivizirano obliko z močno ekspresijo, ki se razkriva predvsem v skorajda avanturističnem tonalnem planu, v katerem so že skrite tonalitete vseh naslednjih stavkov: močno oddaljeni D-dur drugega stavka, submediantni A-dur počasnih variacij in terčno sorodni E-dur petega stavka. Kljub stavčni in tonalni heterogenosti pa kvartet, ki ga imajo nekateri celo za največje Beethovno delo, izkazuje predvsem nenavadno organsko povezanost, ki jo je mogoče zasledovati na vse ravneh dela. Tako sta na primer začetna fuga in stavek »Presto« povezana preko ritmičnega okostja njunih tem, v odseku finala pa je mogoče v obrisih zaslutiti temo uvodne fuge. Beethoven je s svojim kvartetom tako vsaj za 50 let prehitel svoj čas.

Gregor Pompe

KVARTET KELEMEN

Kvartet Kelemen sta ustanovila violinistični par Kelemen in Kokas leta 2009, zasedba pa je kmalu postala ena izmed vodilnih na Madžarskem. Kvartet se je med drugim izpopolnjeval pri umetnikih, kot so Günter Pichler, Ferenc Rados, Zoltán Kocsis, Eszter in Miklós Perényi, András Schiff, Gábor Takács-Nagy, András Keller in Péter Komlós.

Med posebnostmi kvarteta je zagotovo tudi dejstvo, da Barnabás Kelemen, Gabor Homoki in Katalin Kokas obvladajo tako igranje violine kot tudi viole ter tudi mojstrsko obvladujejo vse tri zgornje parte skladb, ki jih igrajo. Dóra Kokas je igrala komorno glasbo s svojo sestro Katalin in z Barnabásom že od svojega sedmega leta, Gabor in Barnabás pa sta se spoznala kot študenta na Akademiji Franza Liszta v Budimpešti, kjer Gabor in Katalin še nadaljujeta študij.

Leta 2011 je kvartet prejel prvo nagrado na 4. mednarodnem komornoglasbenem tekmovanju za godalne kvartete v Pekingju, na 6. mednarodnem komornoglasbenem tekmovanju v Melbournu pa kar 3 nagrade – poleg druge nagrade tekmovanja in nagrade občinstva so glasbeniki prejeli tudi posebno nagrado Musica Viva. Prvič v zgodovini tekmovanja se je zgodilo, da je to nagrado prejel drugouvrščeni na tekmovanju; zagotavlja pa koncertne turneje po večjih avstralskih mestih v prihodnjih sezonah.

Nedavno je Kvartet Kelemen izdal svoj prvi DVD, njihova prva zgoščenka pa je izšla leta 2011.

Kvartet je doslej že nastopil v Švici, Nemčiji, Italiji, na Hrvaškem, v Avstriji ter v Melbournu v Avstraliji, koncertiral pa je tudi na številnih festivalih na Madžarskem in sicer z glasbeniki, kot so Joshua Bell, Ferenc Rados, Joseph Lendvai, Pekka Kuusisto, Nicolas Altstaedt, Maxim Rysanov, José Gallardo, Peter Frankl in drugi.

Spomladi 2011 je kvartet debitiral tudi v ZDA, med drugim z nastopi v New Yorku, Greenwichu in Dallasu. Za slednji koncert je kritik Scott Cantrell v časopisu Dallas News zapisal: »... *Kvartet Kelemen je podal navidezno lahkotno virtuoznost, fino uglašeno igro, velik flair in oster občutek za melodične in harmonične odtenke. Niti ena nota ni bila na »avtopilotu«. Med skrajnostmi so bili tudi najmanjši motivi skrbno oblikovani in usmerjeni. To je bilo močno modulirano in živahno interaktivno muziciranje, navdušeno a vendar zgovorno ... Najbolj naelektren koncert godalnega kvarteta v novejšem spominu.*«

Po velikem uspehu so takoj prejeli ponovna vabila za naslednjo severnoameriško turnejo, tokrat v Dallas, Los Angeles in New York. Prav tako so se odzvali povabilu Madžarskega narodnega filharmoničnega orkestra pod vodstvom Zoltána Kocsisa za gostujoče vodje godalnih sekcij pri izvedbi Straussovega zahtevnega dela *Tako je govoril Zaratustra* in drugih velikih del. Prav tako je kvartet debitiral v Berlinski filharmoniji, kot rezidenčni kvartet je nastopil na festivalih Lockenhaus v Avstriji in Kauniainen na Finskem ter debitiral še v londonski dvorani Wigmore. Nastopil je tudi na festivalih South Cork in Cervo, v pariškem Avditoriju Louvra, salzburškem Mozarteumu in dunajski Koncertni hiši. Glasbenike v tej sezoni čakajo tudi turneje po Indiji, Avstraliji in Kitajski.

Kvartet Kelemen je v Avstraliji premierno izvedel Kurtágove *Six Moments Musicaux*, na Madžarskem pa *Trojnega kvarteta* Steva Reicha v Palači umetnosti v Budimpešti. V tem osrednjem budimpeštanskem prizorišču ima Kvartet Kelemen status rezidenčnega kvarteta tudi v trenutni sezoni in bo nastopil z gostujočimi glasbeniki, kot so Joshua Bell, Steven Isserlis, Janine Jansen, Nicolas Altstaedt, Zoltán Kocsis in tolkalna skupina Amadinda.

Koncertna poslovalnica Narodnega doma Maribor napoveduje:

torek, 10. december 2013, ob 15.00

Dvorana Union, Maribor

Cikel za mlade, red Furioso in izven

SPOZNAVAJMO GLASBILA: HARFA

Avtor: Dalibor Bernatovič

Katarina Kolar, harfa,

Brin Bernatovič, harfa,

Sara Briški Cirman, harfa,

Tanja Vogrin, mag. solopetja

in harfistka baročne harfe,

Dalibor Bernatovič, harfa

Spored: M. Grandjany, J. Offenbach,

A. H. Zabel, A. Durand, D. Watkins

četrtek, 11. januar 2014, ob 19.30

Dvorana Union, Maribor

2. abonmajski koncert Orkestrskega cikla in za izven

KOMORNI ORKESTER FRANZA LISZTA

Gabor Boldoczki, trobenta

Aleksander Romanovski, klavir

Spored: I. Stravinski, D. Šostakovič, B. Bartók, F. Liszt

ponedeljek, 20. januar 2014, ob 19.30

Dvorana Union, Maribor

3. abonmajski koncert Komornega cikla in za izven

DUO TAL & GROETHUYSEN

Yaara Tal, klavir, **Andreas Groethuysen**, klavir

Spored: C. Debussy, R. Wagner

Silvestrska predstava

torek, 31. december 2013, ob 19.00

Velika dvorana Narodnega doma, Maribor

TADEJ TOŠ V ŽIVO!

Stand-up predstava

Informacijska pisarna

Narodnega doma Maribor:

vsak delavnik od 10.00 do 17.00,

v soboto od 9.00 do 12.00

ter uro pred vsako prireditvijo.

Dvorana Union:

uro pred vsako prireditvijo.

Tel.:

(02) 229 40 11

(02) 229 40 50

031 479 000

040 744 122

E:

vstopnice@nd-mb.si;

spletni nakup vstopnic:

<http://nd-mb.kupikarto.si/>

www.nd-mb.si

Naklada: 150 kom • Brezplačen izvod

VEČER RADIO CITY